

Людмила КОЛІСНИК¹

ЦИФРОВІЗАЦІЯ КОРПОРАТИВНИХ ЧАСТОК ТА ЛЕГІТИМАЦІЯ УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ТА ДОДАТКОВОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Досліджено еволюцію обліку корпоративних часток учасників товариства з обмеженою відповідальністю в Україні. Проаналізовано історичні форми фіксації прав на частку — від внесення відомостей до статуту та установчого договору, ведення внутрішнього реєстру товариства до запровадження Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. На основі аналізу законодавства та наукових джерел розглянуто дві форми обліку корпоративних часток учасників ТОВ, визначено передумови впровадження облікової системи часток Центрального депозитарія, її переваги та недоліки. Запроваджена в Україні можливість обліку часток ТОВ і ТДВ у системі Центрального депозитарія є нетиповою для традиційної європейської моделі депозитарного обліку, орієнтованої на облік цінних паперів. Аналіз Регламенту (ЄС) № 909/2014, матеріалів ESMA та ECSDA не виявив на рівні acquis ЄС уніфікованого механізму депозитарного обліку корпоративних часток товариств, які не є цінними паперами. Тому українську модель доцільно розглядати як специфічний спосіб використання депозитарної інфраструктури для зменшення ризиків неправомірної

¹ асистентка кафедри економічного права та економічного судочинства навчально-наукового інституту права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, liudmyla.kolisnyk@knu.ua, <https://orcid.org/0009-0006-8665-0013>.

зміни відомостей про власників корпоративних часток та посилення захисту корпоративної власності. Вказане є особливою рисою національної моделі цифровізації корпоративного обороту. Розкрито порядок переведення обліку часток до депозитарної системи, функціонування рахунків учасників та рахунків умовного зберігання (ескроу), проведення електронних загальних зборів. Досліджено правовий статус відомостей облікової системи часток як таких, що вважаються достовірними та можуть використовуватися у спорах з третіми особами. Виявлено колізію між нормами законодавства про державну реєстрацію та про ТОВ щодо збереження відомостей про учасників у ЄДР після переведення обліку часток до депозитарної системи. Проаналізовано переваги (цифровізація, гарантування розрахунків за угодами, електронний документообіг) та недоліки (висока вартість послуг Центрального депозитарія) облікової системи часток, а також сучасну практику її застосування товариствами станом на поточний період. Окреслено перспективи розвитку депозитарного обліку корпоративних часток в Україні. Пропонується введення в обліковій системі часток Центрального депозитарія правового режиму спільних рахунків у частках для забезпечення реалізації прав співвласників.

Ключові слова: корпоративна частка, облікова система часток, депозитарна система, корпоративне право, товариство з обмеженою відповідальністю, Центральний депозитарій, захист права власності від рейдерства, цифровізація корпоративного права, спільні депозитарні рахунки.

Вступ та постановка проблеми. До введення у 1996 році Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (далі — ЄДР) частки учасників в Україні обліковувалися у двох основних формах: шляхом внесення даних до статуту та установчого договору, а також через ведення внутрішнього реєстру (книги обліку) учасників самим товариством виконавчим органом товариства. Виписки з такого внутрішнього реєстру видавалися учасникам на підтвердження права власності на частку та корпоративних прав. Стаття 52 Закону України «Про господарські товариства» [1] містила положення, що учаснику, який повністю вніс свій вклад, видавалося свідоцтво товариства, яке по суті і підтверджувало право власності на частку.

Модель ведення товариством власного реєстру учасників і нині залишається основною в низці європейських юрисдикцій. Зокрема, у Німеччині відповідно до § 40 Закону Німеччини про товариства з обмеженою відповідальністю (*GmbHG*), який покладає на директорів товариства обов'язок вести перелік учасників (*Gesellschafterliste*), без зволікання оновлювати цей документ у разі будь-яких змін та негайно подати до торгового реєстру новий підписаний список учасників після кожної зміни складу учасників або розміру їхніх часток. Перелік повинен містити ім'я, прізвище, дату народження, місце проживання учасників, а також номінальні суми, порядкові номери

та відсоткову частку кожного з них у статутному капіталі [2]. У Нідерландах згідно зі ст. 194 Книги 2 Цивільного кодексу (*Burgerlijk Wetboek*) управління приватної компанії з обмеженою відповідальністю (*Besloten Vennootschap*, BV) зобов'язане вести та підтримувати в актуальному стані реєстр учасників. Реєстр зберігається в офісі компанії та містить імена, адреси учасників, дати набуття та передачі акцій, їхні категорії, номери і розміри сплачених внесків. Директори компанії зобов'язані своєчасно вносити всі зміни (передачу, заставу, створення узуфрукту) до реєстру. На відміну від публічного торгового реєстру Торгової палати (*Kamer van Koophandel*, KvK), реєстр учасників не є публічним [3]. Відповідно до ч. 8 (розділу про учасників компанії), зокрема ст.ст. 112–116 Закону про компанії Великої Британії 2006 року (*Companies Act 2006* [4]), кожна зареєстрована в країні компанія зобов'язана вести внутрішній офіційний реєстр її учасників (акціонерів). Зазначений документ містить актуальну інформацію про власників корпоративних прав та слугує головним доказом володіння частками в компанії.

Перелік учасників, розмір їхніх часток та їхня номінальна вартість тривалий час обов'язково зазначалися у статуті та установчому договорі. Однак з прийняттям Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [5] (далі — Закон «Про ТОВ») відпала потреба зазначати перелік засновників та учасників ТОВ у статуті (ч. 5 ст. 11) [6, с. 84]. Цивільний кодекс України (далі — ЦК України) [7] в ч. 2 ст. 96¹ передбачає, що корпоративні права набуваються особою з моменту набуття права власності на частку (акцію, пай або інший об'єкт цивільних прав, що засвідчує участь в юридичній особі) у статутному капіталі юридичної особи, але не визначає частку в статутному капіталі товариства самостійним об'єктом права (ст. 177 ЦК України), а також не визначає особливості набуття права власності на корпоративні частки.

Із запровадженням ЄДР набуття, перехід та припинення права власності на частку відображалися лише у ЄДР. Законом України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 р. [8] було внесено значні зміни до Закону «Про ТОВ», Закону України «Про депозитарну систему України» [9] та інших нормативно-правових актів щодо запровадження обліку часток в обліковій системі часток Центрального депозитарія, що стало одним з етапів диджиталізації (цифровізації) корпоративного права. Така тенденція узгоджується із загальноєвропейським курсом на цифровізацію права товариств, започаткованим на рівні ЄС Директивою (ЄС) 2019/1151 щодо використання цифрових інструментів і процесів у сфері права компаній [10], якою внесено відповідні зміни до кодифікованої Директиви (ЄС) 2017/1132 [11].

Впровадження обліку корпоративних часток у депозитарній системі стало своєрідним українським ноу-хау, спрямованим на захист корпоративної власності від несанкціонованої втрати (рейдерства), оскільки традиційно у світі депозитарна система обліковує права на цінні папери, випущені в електронній (бездокументарній) формі та знерухомлені цінні папери. Вказане підтверджується й на рівні *acquis* ЄС. Регламент (ЄС)

№ 909/2014 про вдосконалення розрахунків за операціями із цінними паперами в Європейському Союзі та про центральних депозитаріїв цінних паперів поширюється лише на цінні папери і не охоплює частки товариств з обмеженою відповідальністю [12]. До подібного висновку доходять і галузеві дослідження, зокрема: звіт Європейського органу з цінних паперів та ринків (ESMA) щодо систем ідентифікації акціонерів та комунікації з ними [13], а також звіт Європейської асоціації центральних депозитаріїв цінних паперів (ECSDA) щодо реєстрації власників цінних паперів [14], які стосуються лише емітованих цінних паперів, а не корпоративних часток ТОВ. Водночас саме позитивний досвід функціонування депозитарної системи як ефективного механізму захисту права власності на цінні папери, а також недоліки функціонування української правоохоронної системи спонукали до поширення цього досвіду на корпоративні частки.

Метою дослідження є визначення правової природи та функціонального призначення сучасних форм цифрового обліку корпоративних часток учасників товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, з'ясування правового значення облікового запису в Єдиному державному реєстрі та обліковій системі часток Центрального депозитарія для визначення моменту виникнення, переходу та припинення прав на корпоративну частку і набуття статусу учасника товариства, а також розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавчого регулювання обліку корпоративних часток та здійснення прав їхніх співвласників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання диджиталізації та цифровізації корпоративного права, етапом якого стало впровадження облікової системи часток Центрального депозитарія розглядали у своїх роботах такі науковці, як: О. Р. Кібенко, І. А. Негода, П. М. Пальчук, О. С. Пелипенко, Ш. Саад, А. В. Смітюх, І. В. Спасибо-Фатеева та інші. Правильно зазначає Шаді Саад, що подальший розвиток облікової системи часток Центрального депозитарія матиме вплив на розпорядження частками, здійснення корпоративних прав, введення в обіг цифрових речей та технологій блокчейну [15, с. 126]. П. М. Пальчук проаналізував правову природу облікової системи часток, визначив її співвідношення з альтернативним обліком прав на частку в ЄДР, дослідив наявні в літературі підходи щодо моменту переходу прав на частку та акцентував увагу на добровільності прийняття рішення про перехід на облік часток у ЄДР [16, с. 240]. О. Р. Кібенко та О. С. Пелипенко на підставі аналізу доктринальних джерел та судової практики дослідили частку в статутному капіталі як об'єкт права власності і виснували, що частка у статутному капіталі не є майном у класичному розумінні, а становить сукупність майнових і немайнових прав учасника товариства, на яку для зручності цивільного обігу (передачі такої сукупності прав від однієї особи до іншої) законодавець фактично поширив режим рухомого майна [17, с. 67]. І. А. Негода досліджував питання державної реєстрації та депозитарного обліку часток і визначення моменту набуття і припинення прав на частку в статутному капіталі ТОВ [18,

с. 192]. Дослідження А. В. Смітюха присвячені дослідженню корпоративного паю (частки) в системі інших об'єктів цивільних прав [19]. Праці І. В. Спасибо-Фатєєвої присвячені різним проблемам корпоративного права, зокрема розмежуванню прав на частку та корпоративних прав, що має важливе значення для визначення моменту набуття статусу учасника та сукупності корпоративних прав [20, с. 115]. Незважаючи на ґрунтовність зазначених досліджень, вони переважно засновані на розумінні корпоративної частки як сукупності корпоративних прав, а не самостійного об'єкта права. Вказані дослідження не враховують зміни до законодавства, зумовлені впровадженням категорії «цифрова річ», а також концепції цифровізації об'єктів корпоративного права, розпочатої дематеріалізацією акцій і продовженої введенням системи обліку часток ТОВ та ТДВ в депозитарній системі. Вказане зумовлює принципову зміну правових підходів до визначення правової природи корпоративної частки як самостійного об'єкта права і необхідність законодавчих змін щодо визначення моменту набуття особою статусу учасника товариства з моменту державної реєстрації товариства або відповідних змін у складі учасників в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань або обліковій системі часток Центрального депозитарія.

Незважаючи на наявність у правовій доктрині різних підходів до визначення моменту набуття, переходу та припинення права на частку та статусу учасника товариства, недостатньо дослідженим залишається питання правового значення цифрового облікового запису як самостійного юридичного факту в механізмі виникнення і переходу прав на корпоративну частку. Поза належною увагою залишається також функціональний взаємозв'язок між двома передбаченими законодавством режимами цифрового обліку часток — у ЄДР та в обліковій системі часток Центрального депозитарія. Тому потребує дослідження не лише питання про те, яка з наявних концепцій визначення моменту набуття права на частку є більш обґрунтованою, а й можливість формування цілісної правової моделі, за якої правова підстава набуття частки та внесення відповідного облікового запису становлять елементи єдиного юридичного складу.

Виклад основного матеріалу. За чинним законодавством, відомості про склад учасників товариства та розмір їхніх часток реєструються та обліковуються у публічній електронній системі реєстру ЄДР або обліковій системі часток Центрального депозитарія.

Відомості щодо складу учасників та розміру їхніх часток у грошовому еквіваленті, що містяться в ЄДР, є відкритими і загальнодоступними (ст. 11 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» [21]).

Дані з Єдиного державного реєстру, зокрема щодо складу учасників товариства та розмірів належних їм часток, можна отримати кількома шляхами:

— через портал електронних сервісів або Єдиний державний вебпортал електронних послуг;

— через оприлюднену публічну інформацію з ЄДР у вигляді відкритих даних — відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [22];

— за допомогою персонального кабінету;

— із документів реєстраційної справи, представлених як у паперовому, так і в електронному вигляді;

— шляхом отримання виписок та витягів — у паперовому або електронному форматі.

Форму та зміст витягу й виписки визначає Міністерство юстиції України — відповідні положення закріплені в Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, затвердженому наказом Міністерства юстиції України № 1692/5 від 05 травня 2023 р. [23].

Витяг в електронній формі відображає у режимі реального часу відомості про юридичну особу, передбачені ст. 9 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань».

Відповідно до п. 15 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців або громадських формувань містить відомості про розмір статутного (складеного) капіталу (пайового фонду) та розмір частки кожного із засновників (учасників) у складі відомостей про юридичну особу. Характерно, що положення не зазнало змін з прийняттям Закону «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 р., яким передбачено можливість учасників прийняти рішення про переведення обліку часток товариства в облікову систему часток Центрального депозитарія (ч. 1 ст. 15¹ Закону «Про ТОВ»). Планувалося, що з метою захисту активів від рейдерства через неправомірні реєстраційні дії, а також уникнення дублювання інформації, рішення про переведення обліку часток в облікову систему Центрального депозитарія (ПАТ «НДУ») має супроводжуватися вилученням інформації про учасників та розмір їхніх часток з ЄДР. Втім, наразі це прямо в законодавстві не визначено. Існує ризик розбіжностей між даними в обліковій системі Центрального депозитарія та ЄДР щодо моменту переходу права власності на частку. Тому пропоную пп. 15 ч. 2 ст. 9 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» викласти в такій редакції: «Розмір статутного (складеного) капіталу (пайового фонду) та розмір частки кожного із засновників (учасників) (крім товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, частки яких обліковуються в обліковій системі часток)».

Ст. 15¹ Закону «Про ТОВ» надає учасникам товариства в будь-який момент право прийняття рішення про перехід на облік часток товариства в обліковій системі часток шляхом укладання у визначеному в рішенні Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) від 17 травня 2023 р. № 525 [24] (далі — Порядок № 525) порядку відповідного договору з товариством або про припинення обліку часток у такій системі.

Облікова система часток ведеться Центральним депозитарієм цінних паперів, функції якого в Україні виконує ПАТ «Національний депозитарій України».

Система обліку часток призначення для фіксації факту набуття прав на частки, їх припинення та обмеження. Це забезпечує можливість гарантування розрахунків за угодами купівлі-продажу часток; надання гарантій кредиторам під заставу прав на частку товариства, вчинення операції з використанням рахунків «ескроу»; проведення електронних зборів учасників. Такі опції є актуальними в період воєнного стану та залишатимуться затребуваними після війни через зручність для товариства під час використання для виплати дивідендів та направлення повідомлень учасникам через облікову систему [15, с. 132].

Переведення обліку часток у систему ЦД потребує одноголосного рішення учасників товариства про таке переведення та внесення зміни до статуту, прийняття якого належить до виключної компетенції загальних зборів. Якщо право учасників перейти на облік або припинити облік часток в обліковій системі часток ЦД є диспозитивним, то зазначення відомостей про облік часток товариства в обліковій системі часток ЦД у статуті є імперативним обов'язком, незалежно від факту прийняття або неприйняття відповідного рішення.

Згідно зі ст. 27¹ Закону України «Про депозитарну систему України», облікова система часток товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю становить комплекс даних і записів стосовно часток таких товариств — їхніх виду, номінальної вартості, кількості, наявних обмежень щодо обігу тощо. До цієї системи входять також відомості про саме товариство, про осіб, яким належать частки, про обмеження їхніх прав, про уповноважених ними осіб (управителів, заставодержателів чи інших суб'єктів з відповідними повноваженнями щодо часток), а також інша інформація, передбачена чинним законодавством.

Порядок № 525 регулює низку питань, зокрема: процедуру переведення обліку часток товариства до системи, яку веде Центральний депозитарій; правила ведення цієї системи та внесення до неї змін, а також надання відомостей з неї; механізм припинення обліку часток товариства в системі; порядок реалізації переважного права учасників товариства через облікову систему; спосіб направлення повідомлень учасникам; процедуру виплати дивідендів; а також порядок відкриття та функціонування ескроу-рахунку для часток товариства.

Якщо ухвалюється рішення перевести облік часток до Центрального депозитарія, для кожної частки, що належить особі в конкретному товаристві, відкривається окремий рахунок у такій системі. Відкриття рахунку учаснику товариства потребує подання документів, зазначених у п. 26 розд. III Порядку № 525, за винятком випадків, зазначених у п. 11 розд. II (коли йдеться про отримання виписки з Єдиного державного реєстру щодо дати початку обліку часток товариства в системі) та у підп. 3 п. 27 розд. III (встановлення чи зняття обмежень (блокування/розблокування) щодо часток товариства).

Важливо, що на одному рахунку певної особи в обліковій системі ЦД можуть відображатися частки лише одного товариства (підп. 18 розд. III

Порядку № 525), що принципово відрізняється від рахунку в цінних паперах, який відкривається власнику в депозитарній системі і на якому можуть обліковуватися всі належні особі цінні папери різних видів та емітентів.

Облікова система фіксує факти виникнення та припинення прав на частки, а також будь-які обмеження таких прав чи прав за частками. Дані про право власності на частку товариства або про його обмеження, зафіксовані в цій системі, презюмуються достовірними і можуть застосовуватися як доказ у спорі проти третьої особи (підп. 13⁻¹ розд. II, підп. 15 розд. III Порядку № 525). Водночас законодавство допускає спростування явно недостовірних відомостей: третя особа втрачає можливість посилається на такі дані у спорі, якщо їй було відомо чи мало бути відомо про їхню недостовірність. І навпаки — якщо відомості про право власності на частку чи його обмеження, які мали бути внесені до системи, туди не потрапили, використовувати їх проти третьої особи не можна, окрім ситуацій, коли особа знала або могла знати про такі відомості.

Центральний депозитарій оприлюднює на власних інформаційних електронних ресурсах, у порядку, встановленому його внутрішніми документами, дані про осіб, яким належать частки товариства. Розкриттю підлягають розмір частки власника у гривневому еквіваленті, її відсоткове співвідношення зі статутним капіталом товариства, а також ідентифікаційні відомості про самого власника. Для фізичної особи — прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), для юридичної особи — її найменування та ідентифікаційний код у ЄДР (якщо це резидент), або ж код/номер з відповідного торговельного, банківського чи судового реєстру, або реєстраційне посвідчення від місцевого органу влади іноземної держави (якщо йдеться про нерезидента), — передбачено п. 43 Порядку № 525.

Крім того, Центральний депозитарій надає можливість подавати електронні запити на отримання витягів та довідок з облікової системи часток — щодо власників часток товариства та розміру належних їм часток. Процес також регулюється внутрішніми документами Центрального депозитарія (п.п. 44, 45, 47 розд. V Порядку № 525).

Витяг і довідка, які видаються згідно з розд. V Порядку № 525, є офіційним документальним підтвердженням даних, що містяться в обліковій системі часток. Натомість довідка про стан рахунку учасника товариства засвідчує наявність права власності на частку — або станом на момент її формування, або на визначену дату (кінець відповідного дня), — згідно з п. 48 розд. V Порядку № 525.

Положення про порядок ведення Центральним депозитарієм цінних паперів облікової системи часток ТОВ та ТДВ затверджене рішенням Правління ПАТ «НДУ» від 30 грудня 2025 р. № 3/53 [25].

У правовій доктрині та судовій практиці сформувалися три ключові позиції щодо визначення моменту, з якого особа набуває статусу учасника ТОВ.

Перший підхід ґрунтується на взаємозв'язку права на частку з правом участі в товаристві: статус учасника товариства та корпоративні права виникають одночасно з переходом права власності на відповідну частку. Такий підхід міститься в чинній редакції статті 96⁻¹ ЦК України. Заперечуючи зазначений підхід, зазвичай суди посилаються на умови договорів,

які передбачають, що момент переходу права на корпоративну частку та момент виникнення права участі в товаристві можуть відрізнитися.

Другий підхід пов'язує набуття статусу учасника не з правом власності на частку як таку, а з фактом вступу до товариства, який має бути підтверджений окремим рішенням загальних зборів учасників. Прихильники такої позиції розглядають право участі як особисте немайнове право, відмінне від майнового права на частку. Набуття права власності на частку дає особі право на вступ до товариства, однак автоматично в особи статус учасника не виникає. Такий підхід переважав до ухвалення Закону «Про ТОВ та ТДВ», оскільки будь-яка зміна складу учасників тоді вимагала внесення відповідних змін до статуту. Статут обов'язково фіксував розміри часток учасників, а рішення про зміну статуту належало до виключної компетенції загальних зборів. Як наслідок, це призводило до «недопуску» небажаних учасників до вступу до товариства шляхом неприйняття рішення про внесення змін до статуту та ЄДР щодо складу учасників та розміру їхніх часток зборами учасників.

Третій підхід прив'язує момент набуття статусу учасника до державної реєстрації складу учасників чи зміни інформації про склад учасників та розмір їхніх часток у ЄДР. Вказана концепція набуває дедалі більшої уваги в контексті чинного Закону «Про ТОВ та ТДВ» та новел законодавства про державну реєстрацію юридичних осіб. Такий підхід заснований на нормі ч. 5 ст. 24 Закону «Про ТОВ та ТДВ», згідно з якою участь у товаристві припиняється саме з дня державної реєстрації виходу учасника, тобто законодавець прямо пов'язує момент втрати статусу учасника з реєстраційною дією. За аналогією закону (ст. 8 ЦК України) маємо підстави поширювати той самий принцип і на момент набуття статусу учасника товариства.

У судовій практиці поки що домінує так званий «договірний» підхід до визначення моменту виникнення права власності на частку. Верховний Суд виходить із того, що право власності на частку виникає з моменту укладення відповідного договору, якщо сторони не домовилися про інше; до того ж закон не пов'язує момент набуття права участі в ТОВ із державною реєстрацією змін складу учасників. Набуття права власності на частку відкриває третій особі шлях до вступу в товариство, який реалізується одночасно з відповідним рішенням загальних зборів. Оскільки правочин з відчуження частки є правовою підставою для набуття права на неї, момент виникнення такого права може визначатися безпосередньо умовами такого правочину [26]. Суддя Верховного Суду О. М. Ситник в окремій думці на постанову Великої Палати Верховного Суду від 08 червня 2021 р. у справі № 906/1336/19 [27] обстоює позицію, що сама лише реєстрація в ЄДР зміни складу учасників не породжує ні права власності на частку, ні пов'язаних корпоративних прав, — законодавство не ставить виникнення цих прав у залежність від моменту державної реєстрації, а реєстрація виконує суто підтверджувальну (офіційно-засвідчувальну) функцію щодо факту, який відбувся раніше. У свою чергу, А. В. Смітюх звертає увагу на те, що такий підхід послаблює значення ЄДР як джерела достовірної інформації: якщо участь набувача частки виникає ще до внесення відповідних відомостей до

реєстру, то протягом певного часу реєстр міститиме дані, які не відповідають дійсному стану речей, — а це створює ризики для третіх осіб [19, с. 185].

Наявність аргументів як на підтримку «реєстраційного підходу» [19, с. 194], так і проти нього [9, с. 81–82] — за відсутності чіткої відповіді в Законі «Про ТОВ та ТДВ», чинному ЦК України та проекті ЦК України — свідчить про те, що питання моменту набуття й переходу права власності на частку потребує окремого глибшого теоретичного опрацювання.

На основі аналізу наведених підходів доцільно підтримати «реєстраційний» підхід до визначення моменту набуття права власності на корпоративну частку, однак його зміст потребує уточнення. Йдеться не про заперечення юридичного значення договору або правочину спадкування, правонаступництва чи іншої правової підстави набуття корпоративної частки, а про розмежування правової підстави набуття частки та юридичного факту, який завершує процес набуття права власності на неї. Договір про відчуження частки, прийняття спадщини, реорганізація юридичної особи тощо утворюють правову підставу для набуття права власності на частку та правового статусу учасника товариства, тоді як внесення відповідного запису до передбаченої законом цифрової системи обліку часток завершує юридичний склад набуття права на корпоративну частку та забезпечує публічну легітимацію набувача корпоративної частки як її власника та учасника товариства. Тому набуття права власності на корпоративну частку доцільно розглядати як складний юридичний склад, що охоплює, по-перше, виникнення належної правової підстави для набуття частки, а по-друге, внесення облікового запису про відповідну особу як власника частки до ЄДР або облікової системи Центрального депозитарія. Саме завершення цього юридичного складу шляхом внесення облікового запису забезпечує одночасне поєднання правового статусу власника корпоративної частки та учасника товариства, а також надає можливість реалізації корпоративних прав.

На мою думку, обліковий електронний запис в електронній системі реєстру (ЄДР або обліковій системі часток Центрального депозитарія) є єдиним способом фіксації прав на корпоративну частку. Хоча ЄДР та система депозитарного обліку часток Центрального депозитарія є самостійними системами з різними адміністраторами, правовим режимом та порядком функціонування і не утворюють єдиної інформаційної системи в організаційно-технічному розумінні, вони формують єдиний функціональний механізм фіксації права власності на корпоративні частки та легітимації прав учасників у ТОВ/ТДВ, в межах якого окреме товариство підпорядковується загальному режиму обліку через ЄДР або спеціальному режиму обліку через систему Центрального депозитарія. Функціональна єдність електронної системи обліку часток полягає у презумпції достовірності інформації, яка міститься в ній та має доказовий характер у спорах, пов'язаних з переходом права власності на частку в ТОВ або ТДВ, механізмі переходу від однієї системи — ЄДР — до іншої — облікова система часток НДУ, і навпаки.

Право власності на корпоративну частку як об'єкт права виникає з моменту внесення запису в цифрову систему реєстру: ЄДР або облікову систему часток Центрального депозитарія і підтверджується витягом з ЄДР

або довідкою з облікової системи часток Центрального депозитарія. Такий цифровий запис дає можливість індивідуалізувати частку як об'єкт права, через її номінальну вартість, кількість (розмір у грошовому та відсотковому виразі), найменування та ідентифікаційний код товариства, участь у якому посвідчує корпоративна частка, та визначити особу власника.

Вказане зумовлює необхідність концептуального перегляду правового підходу з позиції єдності правового статусу власника частки та посвідчених нею прав — права участі в товаристві та корпоративних прав. Ст. 4 Закону України «Про ТОВ» слід доповнити частиною другою такого змісту: особа набуває статусу учасника товариства з моменту державної реєстрації товариства або відповідних змін у складі учасників у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань або обліковій системі часток Центрального депозитарія.

Водночас важко погодитись з думкою А. В. Смітюха, що якщо будь-які майнові права на частку в ТОВ, які зареєстровані в ЄДР, виникають, змінюються або припиняються на підставі договору, такий договір (а не передавальний акт, виданий за таким договором) має бути зареєстрований у ЄДР. Реєстрація має бути умовою дійсності договорів, а відсутність реєстрації призведе до недійсності договору [28, с. 8].

Електронні системи реєстру (ЄДР та облікова система часток НДУ) мають інший об'єкт обліку та цільове призначення — в них не реєструються правочини або договори, в них обліковуються самі корпоративні частки. Реєстрації в ЄДР або обліковій системі часток підлягає корпоративна частка як самостійний об'єкт права, що посвідчує корпоративні права учасника, а не договір чи акт приймання-передачі.

Договори та інші правочини щодо корпоративних часток (акцій, паїв) не підлягають державній реєстрації, а є лише підставою переходу права власності на корпоративну частку шляхом внесення змін до відповідної електронної системи реєстру (ЄДР, облікової системи часток ТОВ, ТДВ, системи реєстру власників іменних цінних паперів). Корпоративна частка є нематеріальним благом, яке неможливо передати фізично. Договір та акт приймання-передачі частки є зовнішньою формою волевиявлення учасників правовідносин щодо відчуження/набуття частки; його укладання та виконання не є моментом виникнення та переходу права власності на корпоративну частку. Сприйняття зазначеної позиції А. В. Смітюха поставило б під сумнів дійсність тисяч уже вчинених правочинів, які не реєструвалися.

Корпоративна частка є оборотоздатною — перебуває в обігу. Корпоративна частка не є тотожною корпоративним правам з частки або майновим правам на неї. Моментом переходу права власності на корпоративну частку та посвідчених нею прав участі в товаристві та корпоративних прав є внесення запису цифрову систему реєстру: Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців або громадських формувань або облікову систему часток Центрального депозитарія.

Аналогічний підхід застосовується і щодо акцій, де ні зарахування випуску акцій на рахунок емітента, ні факт оплати вартості акції на стадії їх розміщення, ні факт укладання договору або підписання акта передачі акцій у процесі їх обігу не зумовлюють виникнення або перехід права власності

на акцію, статусу учасника АТ та корпоративних прав з акції. *Право власності на акції набувається з моменту зарахування акцій на рахунок у цінних паперах у депозитарній системі і надає учаснику статус акціонера та пов'язані з цим корпоративні права.* Відповідно до ст. 8 Закону України «Про депозитарну систему України» підтвердженням прав на цінні папери та прав за цінними паперами, що існують в електронній формі, а також обмежень прав на цінні папери у певний момент часу є обліковий запис на рахунок у цінних паперах, що відкривається депозитарною установою.

С. Лисенко виокремлює низку переваг, які надає облік часток учасників ТОВ через облікову систему Центрального депозитарія. Насамперед, система містить не лише інформацію про самих власників часток та їхню номінальну вартість, а й фіксує обмеження прав власників, обтяження часток, а також дані про управителів, заставодержателів та інших осіб, які мають відповідні права щодо часток. Також вона дає змогу користуватися сервісами супроводження укладених щодо часток договорів дистанційно, через електронні канали комунікації; здійснювати виплату дивідендів безпосередньо через облікову систему; проводити загальні збори учасників в електронному форматі; а також слугує додатковим механізмом захисту як учасників, так і самого товариства від рейдерських посягань [29]. Такі переваги набувають особливого значення тоді, коли частки потрібно передати в заставу для забезпечення зобов'язань учасників (наприклад, за кредитними договорами з банківськими чи іншими фінансовими установами), або коли необхідно гарантувати покупцю набуття права власності на частку після внесення ним передоплати [30].

Ще одна суттєва перевага облікової системи, що узгоджується з її антирейдерським призначенням, полягає в особливому порядку доступу до відповідних відомостей. Інформація віднесена до категорії професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках (ст.ст. 134–136 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [31]). Порядок розкриття даних з облікової системи часток Центральним депозитарієм встановлений статтею 27⁻⁴ розд. IV(1) Закону України «Про депозитарну систему України». Відомості про власників часток товариства оприлюднюються Центральним депозитарієм відповідно до строків, процедури та форми, затверджених Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. При цьому обов'язковими є дані про розмір пакета власника (у відсотках та кількості належних йому часток), а також ідентифікаційні відомості про самого власника — ім'я чи найменування, код у ЄДР (для резидентів-юросіб) або код/номер із торговельного, банківського чи судового реєстру, реєстраційне посвідчення іноземного органу влади (для нерезидентів-юросіб). Крім того, професійні учасники депозитарної системи зобов'язані передавати дані з облікової системи часток товариств до інформаційних систем центрального органу виконавчої влади, відповідального за податкову політику держави, у випадках, обсягах та порядку, визначених Податковим кодексом України.

Серед додаткових переваг впровадження облікової системи часток — можливість здійснення правочину за принципом DVP (поставка проти оп-

лати), а також відсутність потреби в нотаріальному засвідченні акта приймання-передачі частки у статутному капіталі. Завдяки цьому весь процес укладення та виконання правочину з відчуження частки може набути повністю цифрового вигляду, без необхідності фізичної присутності сторін у будь-якому конкретному місці. Зокрема, і сам договір купівлі-продажу частки, і розпорядження щодо списання та зарахування (переказу) частки в статутному капіталі можуть бути засвідчені кваліфікованим електронним підписом та надіслані до депозитарної установи через електронні канали зв'язку. Такий підхід уможливило перехід права власності на частку в статутному капіталі товариства лише в цифровому форматі, без потреби особистої присутності учасників правочину. Свідченням вказаних переваг є те, що вже у серпні 2024 року було укладено перший договір, у межах якого НДУ здійснив переказ часток ТОВ «Кардсервіс» на рахунки, відкриті в обліковій системі часток, на підставі розпоряджень уповноваженої депозитарної установи ТОВ «Універ Капітал», що обслуговує рахунки учасників цього ТОВ [32].

У майбутньому це позначиться на способах розпорядження частками, реалізації корпоративних прав, а також на впровадженні та обігу цифрових активів і блокчейн-технологій [15, с. 134]. Можливість застосування смартконтрактів дозволить повною мірою розкрити потенціал блокчейну — зокрема, з'явиться змога формувати незмінні записи, які підтверджують факти передачі активів чи виконання сторонами своїх зобов'язань. Сама технологія блокчейну забезпечує автоматичну фіксацію всіх операцій у вигляді блоків даних, що зберігаються в децентралізованій мережі, — такі записи характеризуються високою достовірністю та практично унеможливають несанкціоновані зміни, завдяки чому можуть слугувати надійним доказом при виникненні спорів [33]. Подальша цифровізація обліку корпоративних часток може бути пов'язана з використанням технологій розподіленого реєстру та автоматизованого виконання окремих умов правочинів. Водночас впровадження таких технологій не усуває основної правової проблеми: незалежно від технологічної архітектури системи, законодавство має однозначно визначати, який цифровий запис та з якого моменту має юридичне значення для виникнення, переходу та припинення права на корпоративну частку.

Функціонування облікової системи часток відкриває можливість проведення загальних зборів учасників у форматі повністю електронної процедури (*end-to-end online*). Такі збори організовуються з використанням електронних сервісів Центрального депозитарія, і жоден з етапів не потребує паперового документообігу. Легітимність рішень, ухвалених на подібних зборах через систему Центрального депозитарія, гарантується застосуванням кваліфікованих електронних підписів учасників корпоративних відносин та зберіганням відповідних даних безпосередньо в Центральному депозитарії. Облікова система часток є вагомим кроком до цифровізації, оскільки уможливило зміну власників часток, незалежно від їх місцезнаходження у світі. Завдяки цьому суттєво спрощується обіг часток і здійснення корпоративних прав — зникає потреба в особистій присутності учасників як для проведення операцій із частками, так і для участі у зборах

та ухвалення корпоративних рішень. Додатково система забезпечує електронний документообіг між суб'єктами корпоративних правовідносин, що знижує адміністративне навантаження на бізнес [15, с. 136].

Система обліку часток товариств передбачає також функціонал відкриття ескроу-рахунків — рахунків умовного зберігання часток. Такий рахунок є формою тимчасової передачі частки учасником у володіння Депозитарія до моменту настання умови, обумовленої договором купівлі-продажу чи корпоративним договором. Завдяки цьому механізму гарантується внесення до облікової системи змін щодо права власності на частку на користь іншої особи, визначеної власником ескроу-рахунка, за умови настання обставин, передбачених відповідним договором ескроу-рахунка часток товариства.

Недоліком облікової системи є додаткові витрати на укладання договорів із Центральним депозитарієм або уповноваженими депозитарними установами та відкриття персональних рахунків для кожного учасника, висока вартість послуг Центрального депозитарія в системі обліку часток. Зокрема, тариф на прийняття на обслуговування або відновлення обслуговування товариства в обліковій системі часток складає 5 300,00 грн, учасника товариства — 4 000,00 грн; обслуговування товариства або учасника в обліковій системі часток — 2 775,00 грн щомісячно (у період воєнного стану 50 % — 1 388 грн), забезпечення проведення загальних зборів товариства із застосуванням засобів електронних комунікацій через облікову систему часток із використанням електронної системи ЦД — 10 000,00 грн [34].

Неподільність корпоративної частки у статутному капіталі не виключає можливості виникнення спільної сумісної власності подружжя або спільної часткової власності спадкоємців, правонаступників на корпоративну частку. За змістом ст. 60 СК України [35], право спільної сумісної власності на майно виникає в обох із подружжя одночасно. Право спільної часткової власності виникає з моменту укладення договору, якщо інше не встановлено домовленістю сторін (ч. 1 ст. 363 ЦК України); у правонаступників — з моменту затвердження розподільчого балансу (ст. 51 Закону «Про ТОВ»), у спадкоємців — з часу відкриття спадщини (ч. 5 ст. 1268 ЦК України).

У випадку виникнення спільної часткової власності на корпоративну частку (у разі спадкування або правонаступництва) співвласники мають узгодити порядок здійснення корпоративних прав. Корпоративна частка не підлягає поділу нотаріусом/реєстратором у натурі при спадкуванні (правонаступництві) частки кількома особами, якщо заповітом, договором, розподільчим актом не було передбачено частини частки, що переходить до спадкоємця (правонаступниками). Неможливо зареєструвати частину (1/2, 1/3 тощо) частки в ЄДР. Вказане зумовлює участь у товаристві одного із співвласників, зареєстрованого в ЄДР або обліковій системі часток Центрального депозитарія, і неможливість реалізації корпоративних прав іншими співвласниками (другим з подружжя, спадкоємцями, правонаступниками), відсутність у них корпоративних обов'язків та відповідальності.

Ст. 10 Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» встановлено спростовну презумпцію відомостей, унесених до ЄДР. Отже, наявність у ЄДР відомостей

про належність корпоративної частки одному з подружжя (правонаступника, спадкоємцю) не позбавляє права іншого з подружжя (правонаступника, спадкоємця) доводити наявність права спільної (сумісної або часткової) власності на частку.

Наявна модель персоніфікованого обліку корпоративних часток не повною мірою враховує випадки, коли одна неподільна корпоративна частка належить кільком особам на праві спільної часткової або спільної сумісної власності. У таких правовідносинах необхідно розмежовувати належність права власності на частку кільком співвласникам та здійснення єдиного комплексу корпоративних прав, посвідчених цією часткою. Для усунення цієї невідповідності та забезпечення реалізації прав співвласників у випадку виникнення спільної власності на корпоративну частку пропонується введення в обліковій системі часток Центрального депозитарія правового режиму спільних рахунків у частках, в межах якого одна корпоративна частка обліковується за кількома співвласниками із зазначенням виду спільної власності та у випадку спільної часткової власності — розміру частки кожного співвласника у праві спільної власності на корпоративну частку.

Правовий режим спільної власності на корпоративну частку не призводить до множинності участі в товаристві, голосів під час прийняття рішень та реалізації інших корпоративних прав, оскільки корпоративна частка є неподільною. Тому правовий режим функціонування спільного рахунку має передбачати визначення співвласниками уповноваженої особи, яка здійснює право голосу та інші корпоративні права від імені всіх співвласників. Відомості про таку особу та обсяг її повноважень доцільно відображати в обліковій системі. Зміна уповноваженої особи, встановлення обтяження частки, відчуження частки у праві спільної власності та припинення режиму спільного рахунку мають здійснюватися за спільною письмовою згодою всіх співвласників на підставі передбачених законом або договором документів із внесенням відповідного запису до облікової системи. Грошові кошти, отримані уповноваженою особою співвласників під час реалізації прав на частку (вартість частки при виході або виключенні з товариства, продаж або відчуження частки іншим способом) та прав з частки (дивіденди), розподіляються депозитарієм між співвласниками відповідно до їхніх часток у праві спільної власності на корпоративну частку та перераховують на рахунок у банківській установі.

Наразі практика використання облікової системи часток учасників ТОВ у системі Центрального депозитарія набирає поширення. Для ведення облікової системи часток ТОВ та ТДВ ПАТ «НДУ» створено окремий модуль ПЗ Депенд «Облікова система часток ТОВ та ТДВ». Станом на сьогодні 69 товариств, перелік яких відображено на вебсайті ПАТ «НДУ» [36], перевели облік часток своїх учасників у систему обліку часток Центрального депозитарія. На вебсайті ПАТ «НДУ» містяться перелік уповноважених депозитарних установ, форми договорів для учасників, товариства та уповноважених депозитарних установ, Положення про порядок ведення обліку, тарифи та повідомлення через облікову систему часток.

У разі ухвалення учасниками товариства рішення про припинення обліку часток в обліковій системі Центральний депозитарій інформує про це Міністерство юстиції України. Внаслідок цього здійснюється державна реєстрація відповідних відомостей про припинення такого обліку, а паралельно до Єдиного державного реєстру вносяться дані про учасників товариства та належні їм розміри часток.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Історично облік корпоративних часток учасників ТОВ пройшов еволюцію від приватно-правових способів фіксації (внесення відомостей до статуту та установчого договору, ведення реєстру самим товариством, видача свідоцтва про право власності на частку) до централізованого публічного обліку в Єдиному державному реєстрі, а згодом — до альтернативної можливості обліку в обліковій системі часток Центрального депозитарія.

Проведене дослідження дає підстави дійти висновку, що запровадження облікової системи часток Центрального депозитарія означає не лише появу альтернативного технічного способу зберігання інформації про учасників ТОВ і ТДВ, а й свідчить про формування в Україні нового етапу правового режиму корпоративної частки як нематеріального оборотоздатного об'єкта, належність якого конкретній особі легітимується за допомогою цифрового облікового запису.

ЄДР та облікова система часток Центрального депозитарія є організаційно і нормативно самостійними інформаційними системами, однак щодо обліку корпоративних часток виконують функціонально однорідну юридичну функцію. Це дозволяє розглядати їх як два альтернативні режими функціонально єдиного механізму цифрової легітимації прав на корпоративні частки. Загальним режимом є облік відомостей про учасників та їхні частки в ЄДР, спеціальним — облік часток у системі Центрального депозитарія після прийняття товариством відповідного рішення.

Обґрунтовано, що обліковий електронний запис в електронній системі реєстру (ЄДР або обліковій системі часток Центрального депозитарія) є функціонально єдиним способом фіксації прав на корпоративну частку. ЄДР та облікова система часток Центрального депозитарія є організаційно і нормативно самостійними інформаційними системами, однак щодо обліку корпоративних часток виконують функціонально однорідну юридичну функцію. Це дозволяє розглядати їх як два альтернативні режими функціонально єдиного механізму цифрової легітимації прав на корпоративні частки. Загальним режимом є облік відомостей про учасників та їхні частки в ЄДР, спеціальним — облік часток у системі Центрального депозитарія після прийняття товариством відповідного рішення.

Розмежовано правову підставу набуття корпоративної частки та момент виникнення права на неї. Договір, спадкування, правонаступництво тощо створюють правову підставу для набуття корпоративної частки, тоді як внесення відповідного запису до визначеної законом системи обліку завершує юридичний склад набуття права власності на корпоративну частку та забезпечує публічну легітимацію набувача як власника частки та учасника товариства. Такий підхід забезпечує визначеність моменту переходу

права та дозволяє третім особам покладатися на відомості електронної системи обліку часток.

Зроблено висновок, що право власності на корпоративну частку як об'єкт права виникає з моменту внесення запису в цифрову систему реєстру: ЄДР або облікову систему часток Центрального депозитарія і підтверджується витягом з ЄДР або довідкою з облікової системи часток Центрального депозитарія. Такий цифровий запис дає можливість індивідуалізувати частку як об'єкт права, через її номінальну вартість, кількість (розмір у грошовому та відсотковому виразі), найменування та ідентифікаційний код товариства, участь у якому посвідчує корпоративна частка, та визначити особу власника. З огляду на це, доцільно законодавчо усунути невизначеність щодо моменту набуття статусу учасника ТОВ і ТДВ, закріпивши у ст. 4 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», що особа набуває статусу учасника з моменту державної реєстрації товариства, а в разі переходу та набуття частки в процесі її обігу або правонаступництва — з моменту внесення відповідного запису про зміну складу учасників та розміру їхніх часток до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань або облікової системи часток Центрального депозитарія, залежно від обраного товариством способу обліку часток.

Електронні системи реєстру (ЄДР та облікова система часток НДУ) обліковують корпоративні частки як самостійний об'єкт права, що посвідчує корпоративні права учасника. Договори та інші правочини щодо корпоративних часток (акцій, паїв) не підлягають державній реєстрації, а є лише підставою переходу права власності на корпоративну частку шляхом внесення змін до відповідної електронної системи реєстру (ЄДР, облікової системи часток ТОВ, ТДВ, системи реєстру власників іменних цінних паперів). Корпоративна частка є нематеріальним благом, яке неможливо передати фізично. Договір та акт приймання-передачі частки є зовнішньою формою волевиявлення учасників правовідносин щодо відчуження/набуття частки; його укладання та виконання не є моментом виникнення та переходу права власності на корпоративну частку.

Корпоративна частка є оборотоздатною і не є тотожною корпоративним правам з частки або майновим правам на неї. Моментом переходу права власності на корпоративну частку та посвідчених нею прав участі в товаристві та корпоративних прав є внесення запису цифрову систему реєстру: Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців або громадських формувань або облікову систему часток Центрального депозитарія.

Наявність двох альтернативних систем цифрового обліку потребує чіткого нормативного визначення способу підтвердження відомостей про належність корпоративної частки. Після переходу товариства на облік часток у системі Центрального депозитарія первинне юридичне значення повинні мати записи цієї системи, тоді як відображення відповідних відомостей у ЄДР доцільно забезпечувати шляхом автоматизованого інформаційного

обміну. Це дозволить уникнути конкуренції між різними обліковими записами без не виправданого обмеження публічного доступу до інформації про структуру участі в товаристві.

Окремого нормативного врегулювання потребує облік корпоративної частки, що перебуває у спільній частковій або спільній сумісній власності. Для цього варто запровадити в обліковій системі часток Центрального депозитарія режим спільного рахунку корпоративної частки, на якому відображаються всі її співвласники, вид спільної власності та у разі необхідності — частки співвласників у праві власності. Здійснення неподільних корпоративних прав за такою часткою має здійснювати визначена співвласниками уповноважена особа, відомості про яку повинні фіксуватися в обліковій системі.

Подальший розвиток обліку корпоративних часток має полягати не лише в розширенні технологічного функціоналу облікової системи Центрального депозитарія, а насамперед у формуванні цілісного правового режиму цифрової корпоративної частки та способу легітимації прав на неї, який забезпечуватиме правову визначеність щодо моменту виникнення та переходу права власності на корпоративну частку, узгодженість електронних систем обліку корпоративних часток, захист прав та законних інтересів третіх осіб та можливість належного здійснення прав у випадках спільної власності на корпоративну частку.

Список використаних джерел

1. Про господарські товариства. Закон України від 19.09.1991 р. № 1576–XII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/0RVkf>.
2. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG) vom 20.04.1892. § 40 Liste der Gesellschafter, Verordnungsermächtigung. *Gesetze im Internet*. URL: <https://t.ly/qHkyE>.
3. Burgerlijk Wetboek. Boek 2. Rechtspersonen. *Overheid.nl*. URL: <https://t.ly/avY5G>.
4. Companies Act 2006 (c. 46). Part 8. A company's members. UK Public General Acts. *legislation.gov.uk*. URL: <https://t.ly/RASUd>.
5. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Закон України від 06.02.2018 р. № 2275–VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/GPznm>.
6. Ромащенко І. Припинення корпоративних прав. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 1. С. 79–91. [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019\(102\)08](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(102)08).
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435–VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/IKnVu>.
8. Про акціонерні товариства. Закон України від 27.07.2022 р. № 2465–IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/13RMu>.
9. Про депозитарну систему України. Закон України від 06.07.2012 р. № 5178–VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/X8WQF>.
10. Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law (Text with EEA relevance). OJ L 186, 11.07.2019. P. 80–104. *EUR-Lex*. ELI: <https://t.ly/6NCrp>.

11. Directive (EU) 2017/1132 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2017 relating to certain aspects of company law (codification) (Text with EEA relevance). OJ L 169, 30.06.2017. P. 46–127. *EUR-Lex*. ELI: <https://t.ly/JF7GF>.
12. Regulation (EU) No 909/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on improving securities settlement in the European Union and on central securities depositories and amending Directives 98/26/EC and 2014/65/EU and Regulation (EU) No 236/2012 (Text with EEA relevance). OJ L 257, 28.08.2014. P. 1–72. *EUR-Lex*. ELI: <https://t.ly/zGcup>.
13. European Securities and Markets Authority. Report on Shareholder Identification and Communication Systems. ESMA31-54-435. 05.04.2017. 54 p. *European Securities and Markets Authority*. URL: <https://t.ly/RAvQY>.
14. European Central Securities Depositories Association. The Registration of Securities Holders. 19.07.2016. *European Central Securities Depositories Association (ECSDA)*. URL: <https://t.ly/NjEqp>.
15. Саад Ш. Облікова система часток як основа диджиталізації в корпоративному праві товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю. *Цивільстична платформа*. 2025. № 1 (4). С. 125–141. <https://doi.org/10.69724/2786-8834-2025-4-1-125-141>.
16. Пальчук П. М. Деякі аспекти правового регулювання обліку часток учасників товариства з обмеженою відповідальністю. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 240–246. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.42>.
17. Кібенко О. Р., Пелипенко О. С. Частка у статутному капіталі товариства як об'єкт права власності: окремі аспекти. *Право України*. 2021. № 5. С. 67–84. <https://doi.org/10.33498/louu-2021-05-067>.
18. Негода І. А. Виникнення та припинення прав на частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю: окремі аспекти державної реєстрації та обліку часток. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 192–195. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/44>.
19. Смітюх А. В. Корпоративний пай (частка) як об'єкт речових прав у контексті новітньої судової практики Верховного Суду. *Корпоративне право крізь призму судової практики* / за ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2021. С. 176–214. *Електронний репозитарій Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. URL: <https://t.ly/XNnHt>.
20. Спасибо-Фатеева І. В. Проблеми на перетині корпоративних та спадкових правовідносин: як і що спадкується після смерті учасника товариства з обмеженою відповідальністю? *Право України*. 2023. № 9. С. 115–127. <https://doi.org/10.33498/louu-2023-09-115>.
21. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Закон України від 15.05.2003 р. № 755–IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/WrepK>.
22. Про доступ до публічної інформації. Закон України від 13.01.2011 р. № 2939–VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/MiFaF>.
23. Про затвердження Порядку надання відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Наказ Міністерства юстиції України від 05.05.2023 р. № 1692. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/g-LED>.

24. Про затвердження Порядку ведення облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю. Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17.05.2023 р. № 525. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/w7EWX>.
25. Про затвердження Положення про порядок ведення Центральним депозитарієм цінних паперів облікової системи часток товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю. Рішення Правління ПАТ «Національний депозитарій України» від 30.12.2025 р. № 3/53. *ПАТ «Національний депозитарій України»*. URL: <https://t.ly/gJrXM>.
26. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 10.10.2019 р. у справі № 911/2218/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/QTnsQ>.
27. Окрема думка судді Великої Палати Верховного Суду Ситнік О. М. на постанову Великої Палати Верховного Суду від 08 червня 2021 року у справі № 906/1336/19 (провадження № 12-2гс21). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://t.ly/rp-MC>.
28. Smitiukh A. V. Limited Liability Company Corporate Shares in Ukraine: Recent Challenges in Legal Doctrine, Legislation and Court Practice. *Kieler Ostrechts-Notizen*. 2025. Jg. 29, No. 1–2. S. 4–12. *Institut für Osteuropäisches Recht der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel*. URL: <https://t.ly/eAM1X>.
29. Лисенко С. Нові антирейдерські запобіжники та інші зміни в законодавстві про ТОВ і ТДВ (19.01.2023). *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://t.ly/99MzK>.
30. Даниленко Є. Вплив нового Закону «Про акціонерні товариства» на ТОВ (28.10.2022, 16:32). *LIGA ZAKON. Бізнес*. URL: <https://t.ly/o8EOm>.
31. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23.02.2006 р. № 3480–IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/wvTzz>.
32. В Україні пройшла перша угода купівлі-продажу часток ТОВ у системі Національного депозитарію (04.09.2024). *Професійна асоціація корпоративного управління*. URL: <https://t.ly/7Otm7>.
33. Починок О. В. Особливості укладення договорів купівлі-продажу, обміну чи зберігання з використанням віртуальних активів. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 7. DOI: [10.5281/zenodo.14789689](https://doi.org/10.5281/zenodo.14789689). URL: <https://t.ly/zx0Ov>.
34. Облік часток. Тарифи. ПАТ «Національний депозитарій України». URL: <https://t.ly/rWObh>.
35. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947–III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://t.ly/BpiJZ>.
36. Розкриття інформації з облікової системи часток. ПАТ «Національний депозитарій України». URL: <https://llc.csd.ua/>.

Надійшла до редакції 14.11.2025
Прийнята до друку 24.12.2025

Опублікована онлайн 25.12.2025
Опублікована № 6 (108), 2025

Liudmyla KOLISNYK

(Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Digitisation of Corporate Shares and Shareholders' Validation in Limited Liability and Additional Liability Companies

This article examines the evolution of the registration of corporate shares held by participants in limited liability companies in Ukraine. It analyses historical methods of recording rights to shares — from including information in the articles of association and the memorandum of association, to maintaining the company's internal register, up to the introduction of the Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs, and Public Organisations. Based on an analysis of legislation and academic sources, this paper examines two methods of accounting for LLC members' equity interests and identifies the prerequisites for implementing the Central Securities Depository's equity interest accounting system, as well as its advantages and disadvantages. The introduction in Ukraine of the ability to record shares in limited liability companies (LLCs) and joint-stock companies (JSCs) in the Central Securities Depository system is atypical for the traditional European model of depository accounting, which is focused on the recording of securities. An analysis of Regulation (EU) No. 909/2014, as well as materials from ESMA and ECSDA, did not reveal a unified mechanism within the EU acquis for the depository accounting of corporate shares in companies that are not securities. Therefore, the Ukrainian model should be viewed as a specific approach to utilising depository infrastructure to mitigate the risks of unauthorised alterations to information about corporate shareholders and to strengthen the protection of corporate property. The article explains the procedure for transferring share records to the depository system, the functioning of participant accounts and escrow accounts, and the conduct of electronic general meetings. The legal status of information from the share registration system that is deemed reliable and may be used in disputes with third parties is examined. A conflict is identified between the provisions of legislation on state registration and those on limited liability companies regarding the retention of information about participants in the Unified State Register after the transfer of share registration to the depository system. The advantages (digitisation, guaranteeing payments under agreements, electronic document management) and disadvantages (high cost of the Central Depository's services) of the share registration system were analysed, as well as the current practice of its application by companies as of the present time. Further prospects for the development of the depository were outlined. It is proposed to introduce a legal framework for joint accounts in shares within the Central Securities Depository's share registration system to ensure the exercise of co-owners' rights.

Keywords: corporate share, share registration system, depository system, corporate law, limited liability company, Central Depository, protection of property rights against raiding, digitisation of corporate law, joint custody accounts.